

עניינים נחוצים

ממורנו הגר"י טשזנר שליט"א

עלינו לשבח

תקן שאנחנו כורעים ומשתחווים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שאנו משתחווים להשי"ת מה שלא היו משתחווים בחו"ל (לפני מתן תורה). ועלינו לשבח תקנת יהושע שהיו קודם בחו"ל ועכשיו נכנסו לארץ מקום מכוון לנגד כסא הכבוד והוצרך לתקנו להבדילנו משבעת האומות, עכת"ד.

ד) בספר סדר היום כתב שיהושע תיקן אותו כשכבש את יריחו. וז"ל (כוונת עלינו וסדר הלימוד אחר התפלה) ויאמר (עלינו לשבח) וצריך לאומרו מעומד (עלינו בגי' ומעומד). וצריך לאומרו בכוונה גדולה, ויש בו כמה סודות ורמזים, וכחו גדול. ויש מדקדקין שאומרים אותו בכל יום ז' פעמים בין ביום בין בלילה ז"פ ביושר וז"פ למפרע פעם ישר ופעם למפרע שאומרים "עוד אין מתחת הארץ ועל" וכו'. ויהושע תיקן זה השבח הגדול כשכבש את יריחו, ואמרו ז"פ ישר והפוך ובו הפיל ז' חומות שהיו ליריחו. והוא מסוגל לכל דבר וענין מצרה וצוקה שלא תבא ולא תהיה לומר אותו ישר והפוך.

ו) שם יהושע רמז בו בתחילתו, ומרוב ענותנותו לא רמז שמו שלם כי אם 'הושע', ולא חתמו כסדרו אלא למפרע באופן זה. 'ע' של 'עלינו', 'ש' שלא 'שמנו', 'ו' 'ואנחנו כורעים ומשתחווים' כו'. 'ה' הוא אלהינו' וכו'. וצריך לכוון בו קבלת עול מלכות שמים ויחודו ואלהותו וכמו שיש בפסוק שמע ישראל 'ע' רבתי ו'ד' רבתי 'ע' של שמע, 'ד' של 'אחד' לרמוז שצריך להעיד על יחודו יתברך ויתעלה. כן רמוז בשבח הזה שמתחיל בעי"ן ומסיים בדלי"ת ('עלינו לשבח' וכו' 'אין עוד').

ה) וכו"כ בספר כלבו (סימן ט"ז) וז"ל: דין עלינו לשבח. ואחר כל התפלות אומר עלינו לשבח, בפרק ר' אליעזר אומר, שבח גדול יש בעלינו לשבח על כן צריך לאומרו מעומד, ותמצא עלינו עולה בגימטריא ומעומד. ושמעתי שיהושע תקנו בשעה שכבש יריחו וחתם בו שם קטנותו למפרע, 'ע' עלינו ש' שלא שם, ו' ואנחנו כורעים, ה' הוא אלהינו.

ו) זמרון בעל איילת השחר כתב כמה פעמים בספרו (בפ' מטות - במדבר ל"ב ז', בפ' ראה - דברים י"ב כ"ט ובפ' חזאת הברכה - דברים ל"ג י"ז) שמלחמת כיבוש א"י לא היתה בדרך הטבע, דהצרעה נשתלחה לפנייהם, ותקעו בשופר ואמרו

א) איתא בשו"ע (סימן קל"ב סעיף ב' בהגה): ואומרים אחר סיום התפלה 'עלינו לשבח' מעומד. (כל בו) ויזהר לאומרו בכוונה, וכשמגיע אל 'אל לא יושיע', יפסיק מעט קודם שיאמר: ואנחנו כורעים וכו' (טור).

כתב המ"ב (סק"ז) עלינו - המג"א כתב בשם האר"י שיאמרוהו אחר כל הג' תפלות, וכן נוהגין במדינתנו. מלבד בבתי כנסיות גדולות שמתפללין תפלת מעריב סמוך למנחה אין אומרים עלינו אחר גמר תפלת מנחה, דעלינו שיאמרו אחר תפלת מעריב קאי גם אמנחה [מגן גבורים בשם סדר היום], וראה מזה להלן סעיף... ויש כמה נוסחאות בעלינו והובא בא"ר ואין לשנות שום נוסחא כי כל נוסחא יש לה יסוד [שם].

ה) בכוונה - ויש לומר עלינו באימה וביראה כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם וכו' [מ"מ].

ט) ואנחנו כורעים - וצריך לכרוע שלא יהיה נראה ככופר ח"ו, עכ"ד המ"ב.

ב) והנה שבח גדול זה נחלק לשני חלקים ('עלינו לשבח' ו"על כן נקוה") בחלק הראשון אנו נותנים שבח וחהודאה להקב"ה על שהבדילנו מן התועים והכניסנו תחת כנפיו. ובחלק השני אנו מתפללים שכל בני האדם ישוּבו להיות כמונו ויתקבצו כלם תחת מלכות שד"י ולא ידח ממנו נדח.

ולפי מה שכתבו הספרים הקדושים שני חלקים אלו התחברו ע"י שני אנשים שונים.

החלק הראשון התחבר ע"י יהושע בין נון והחלק השני ע"י עכן בן כרמי שמעל בחרם שהחרים יהושע את שלל יריחו ובגלל זה נהרגו כמה נפשות של בני ישראל במלחמת עי, ועכן נדון למיתה ונסקל, כמבואר בספר יהושע פרק ז'.

ונחלקן המפרשים מתי חיבר יהושע תפילת 'עלינו לשבח'.

ג) בתשובות הגאונים (שערי תשובה סימן מ"ג) כתב שיהושע תקן עלינו לשבח כשנכנסו ישראל לארץ שיאמרו זה התיקון להבדיל ביניהם לבין משפחות האדמה וגויי הארצות. שבני ישראל קבלו עליהם מלכות שמים לכן

וגו', ועכ"ז ראה מה אירע להם, אחד מגדולי שבטי י', הוא עכן בן כרמי וגו' בן זרח למטה יהודה, ראה בשלל [של יריחו] אדרת שנער אחת וגו' "ואחמדם ואקחם". היאומן כי יסופר על גאון חסיד גם בדורנו, יבוא לידי מדה זו? אתמהה. ראה כי קרה זאת לגדול שבשבטים, עיין ברש"י שם, שראה שבט יהודה נאספים למלחמה, אמר מוטב שאמות לבדי ואל יהרגו כמה אלפים מישראל, ראה מתוך גנותו גודל שבחו! וגם נאמר "יעכרך ד' ביום הזה" אבל לא לעוה"ב, כי שב בתשובה שלמה, וראיתי כי "על כן נקוה לך" ראשי תיבות עכן, כי הוא תקן תפלה זו, וכל ישראל אומרים אותה, ראה גדולתו, ועכ"ז נכשל בחמדת הממון, ככתוב בפירושו "ואחמדם" ראה כמה מסוכן עסק וחמדת הממון לגדולי ישראל, ומכ"ש לדורות הבאים ובפרט לדורנו.

יב) וכע"ז כתב הגאון ר' יחזקאל פנעט זצ"ל בספרו (מראה יחזקאל עה"ת בפרשת קרח) וז"ל: הנה חז"ל יסדו לנו לומר בכל יום שיר תפלה עלינו לשבח כו' אשר יסד יהושע בן נון, דהיינו כשמשלימין כל אחד תפלתו כפי דרכו וכפי הכנתו כאשר תמצא ידו לעבוד ולשרת את פני מלך הכבוד, ואחרי גמרו יתן שבח והודאה על שזכה לזה. וכמ"ש הרא"ש בברכות עמ"ש על שאנו מודים לך ברוך אל ההודאות, דהיינו שנותנין שבח והודיה על חטיבה זו שזיכנו השי"ת לשבחו ולפארו, כמו כן אנו עושין בשיר הזה של עלינו לשבח. ואח"כ אומרים השיר תפלה שישד עכן בן כרמי, דהיינו 'על כן נקוה לך' כו', בשגם שמעל בחרם, לא נדמה משום זה שהיה רשע ח"ו, רק טעות נזדקר לפניו שהיה סבור שלא כדין עשה יהושע במה שהחרים את יריחו, משום שנא' "ואכלת את שלל אויביך", וכמו שמצינו בפרשה זו "את מחתות החטאים האלה" דהיינו שוגגים, וח"ו שאליצור בן שדיאור וחבריו חלקו על נבואת משה, רק טעו בדבר מחלקותם כמ"ש השל"ה. כמו כן עכן טעה, ובאמת עשה עול שאפילו אם יהיה כדבריו שיהושע עשה שלא כדין מ"מ היה אסור לנטות מדבריו אפילו אומר על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין, והעולם מקילים מאוד באלו הדברים תקנות וחרמי צבור מפני שנדמה לאחד בדעתו שלא כדין הוא ולהורות היתר באיזה אופן שיהיה ועתידין ליתן את הדין, כי אין הקדוש ברוך הוא וותרן, רק גבי עכן נעשה רושם מיד, והיינו משום שבעת ההיא היו הישראל צדיקים גדולים וגם עכן היה צדיק וע"כ החטא הזה עשה תיכף רושם ונענשו.

והנה בשיר זה של 'על כן נקוה' וגם בעלינו לשבח' העולם מזולזלין מאוד לאמרו במרוצה ובלי כוונה מחמת שהתפלה עליהן לטורח, וע"כ כשמגיעים לעלינו כו' שמחים שפרקו העול התפלה ונפטרין לביתם, ובאמת אם היו אומרים אותם במתינות ובכוונת הלב לא היו יכולין לאמרו כלל מפני הבושה לומר שקר, ואדרבא החושך יכסה ארץ ובל יראו גיאות ה' ולמה יזכו לעבוד את ה' ולהפנות אליו רשעי ארץ, אכן רוח היא באיש חמודות אשר נפשו אותה לעשות נחת רוח ליצרו והיו עיניו ולבו בשביל שיתרבה כבוד שמים שיתפרסם אלקותו בעולם ע"י שיעבור רוח הטומאה להכניע כח הס"א לבלתי תוכל להתגבר להתעות

עלינו לשבח ונפלה חומת יריחו וכו', והוצרכו לזכויות כדי לנצח ולא לגבורה.

ז) אולם הגר"ש הומינר זצ"ל (בספרו עולת תמיד על התפילה) כתב: יהושע בן נון אמרה לאחר שהנחיל לישראל את הארץ. וז"ל: איתא בתשובה מהגאונים ז"ל ש'עלינו לשבח' יהושע בן נון אמרה לאחר שהנחיל לישראל את הארץ. ורבי יוחנן בן זכאי תיקן לאומרו בכל יום, מפני שחובה על האדם בכל יום לקיים קיום האמונה. ומאי דרש "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" ויש לאומרו בכוונה, ובעמידה, ובעטיפת הראש, מפני שאין שבח כמותו ליוצרו, ועולה על כל תושבות שבעולם. וזה שכתבנו הוא קיצור מתשובת הגאונים, ותשובת הגאונים נדפסה בספר מאור ושמש דף ה' עיין שם תשלום התשובה באורך ורוחב. ורזא דרזין וסתרי חכמה על כל תיבה ותיבה, עכ"ד (וראה את סוף דבריו להלן סי"ח).

ח) וכתב החיד"א (מורה באצבע סימן ב' אות ל"ה) יאמר אחר כל תפלה עלינו לשבח מעומד, כי עלינו בגימ' ומעומד, ויאמר תיבה בתיבה. לא יאמר אבל אנחנו [כורעים] ומשתחווים, רק יפסיק ויאמר ואנחנו [כורעים] ומשתחווים כו'. יאמר 'מושב יקרו' ולא ישנה. והוא שבח נורא מאד מלא רזין עילאין. ועיקרו תיקנו יהושע בן נון ושוב תיקן ר"י בן זכאי לאומרו אחר תפלה, כמ"ש רבינו האי גאון בתשובה כ"י, ורבינו האר"י זצ"ל גילה סודו שהוא להמשיך אורות המקיפים, עכ"ל.

מי חיבר "על כן נקוה"

ט) בסידור יעב"ץ וכן בסדר היום כתבו שתפילת ועל כן נקוה לך - ר"ת עכן, [בנוסח אשכנז הגירסא הוא על כן וגו' בלי וי"ו לפני "על כן"]. שעכן תקנו אחרי שהתודה על חטאו ע"ש¹.

י) וכ"כ בספר סדר היום הנ"ל, ואלו המשך דבריו שם: ואח"כ יאמר (על כן נקוה לך ה' אלהינו) שהוא מענין מלכיות להמליך יוצרנו עלינו. והוא קרוב לשבח שבעלינו לשבח ורמוזה בו ג"כ ע"ד שמתחיל בעי"ן ('על כן כו') ומסיים בדל"ת ('ולעולמי עד תמלוך בכבוד'²) ורמוז בתחילת תיבותיו ע' כ' נ', 'על כן נקוה'. ואפשר שהוא כשהצדיק עליו את הדין וידע שחטא ואמר בתפלתו (שמהרה יעביר גלולים מן הארץ להפנות אליך כל רשעי ארץ), והענין הוא שיסיר לב האבן מבשרנו אשר הוא מתענו ומכשילנו מעבודת האל יתברך ויתעלה, ויבא זמן שכולם יכירו וידעו את ה', ומלאה הארץ דעה את ה', ויתן בנו לב בשר, שלא נשוב עוד לכסלה ולמכשול עון. וקבל עליו עול מלכות שמים קודם מיתתו, ולכן אמר לו יהושע שבאותה מיתה נתכפרו כל עונותיו וזכה לעוה"ב כדכתיב "יעכרך ה' היום הזה" - היום הזה אתה עכור ואין אתה עכור לעוה"ב, עכ"ל סדר היום.

מעלת עכן

יא) הסבא מקלם (חכמה ומוסר חלק א' סימן נ"ג) כתב בענין תאות חמדת הממון, וז"ל: מי לנו גדול מדור המדבר, אשר פנים בפנים דבר ה' עמהם, וה' הולך לפניהם

1. והנה לעיל הבאנו ג' שיטות מתי יהושע חיבר השבח "עלינו לשבח" אם מיד בתחילת ביאת בני" לארץ ישראל או בזמן כיבוש יריחו (שהיה זמן קצר לאחר מכן), ולשתי שיטות אלו יתכן שעכן חיבר "על כן נקוה" בהמשך לזה. אבל לשיטה שיהושע חיבר עלינו רק אחר כיבוש הארץ,

דבר זה לא יתכן כי עכן כבר נהרג כמה שנים לפני כן.
2. יל"ע מדוע סיים תפילה זו בפסוק "תמלוך בכבוד" ולא בהמשך "ה' ימלוך לעולם ועד" שג"כ מסיים בדל"ת, או בפסוק "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד" שג"כ מסיים בדל"ת, ראה השיטות בזה להלן.

כפי נוסח הציבור כי הוא שלוחם. ואם אינו עושה כן אלא מסיים רק "ה' ימלוך לעולם ועד" זה גורם בלבול, כי האבלים אינם יודעים מתי להתחיל הקדיש, ויתכן עוד חסרונות. וכן לא יעשה!

יח) נסיים מאמר זה בסיום דברי הגר"ש הומינר הנ"ל, שהמשיך דבריו דלעיל וז"ל: ומכאן תוכחת מגולה לאדם אם יודע בנפשו על ימים שעברו שהיה אומר ח"ו עלינו לשבח במרוצה ובנחיצה כחותה על הגחלים תיבה אחת בבהכ"נ ותיבה אחת בחוץ כדי לילך לדרכם במהרה, וכמה תיבות נבלעים במקומם כבלע את הקדש, ולא היה שם לב לשבח האמור בו. ועינא דשפיר חזי יראה כי כל זה עצת היצר סמוך, וזה דרכו ליתן עיניו במנה יפה ובחלק הטוב, ביודעו ומכירו כי השבח קדש קדשים ועולה על כל השבחים, שם תקע אהליו להסית לבן אנוש בהיסת כפול בבלי דעת ובמרוצה וכמשא כבד עד שיברך על המוגמר. כי על כן הכי אחי אתה שמע עצה וקבל מוסר לומר לאט לאט כמונה מרגליות, כדבר האמור מפום רבנן קדישי והשתונן והכונן והתבונן בכל תיבה אשר אפילו לפי פשטן של דברים הוא שבח גדול ונורא מבהיל הרעיונות והעשתונות ומכניס כוסף וחשק והשתוקקות בלב הנלבב. וה' הטוב יזכנו לעשות רצונו ורצונו ולעבודו בלבב שלם, כן יהי רצון אמנו (ספר הנחמד שער החצר סימן תכ"ה)

וממשיך הגר"ש הומינר לבאר:

עלינו לשבח וכו'. קבלנו שיש לומר שבח זה ומשתחוים באימה ביראה ברתת בכיסוי ראש (בעטיפת ראש) שכל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד שם בפמליא שלו וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלקיו אשרי אדם עוז לו בך מסילות בלבבם מאי מסילות כמה דאמר סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלוזו לפניו (רב האי גאון בתשובה).

אומרים עלינו לשבח וצריך לאומרו באימה וביראה ברתת וזיע כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולן עונים ואומרים אשרי העם שככה לו חיי אדם כלל ל"ב.

על כן נקוה לך וכו', יכניס בלבו שמחה עצומה עד מאד על הקיווי הזה שאז יתקדש שמו הגדול לעיני כל חי בכל העולם כי כל בני אדם כולם מקטנם ועד גדולם ידעו האמת באמונה שלמה ואמתית שה' אלהינו הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד מלבדו, וכולם יכרעו ויפולו לפניו מפני הדר גאונו יתעלה ויתנו יקר וגדולה וכבוד לשמו הגדול יתעלה, ואז יתגדל ויתקדש שמו הגדול בכל העולמות (יוש"ה).

יכירך וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון כדכתיב (בישיעה מ"ה כ"ג) "בי נשבעתי יצא מפי צדקה דבר ולא ישוב כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון" - בי נשבעתי ויצא מפי צדקה לקבל כל השבים אלי, דבר דברתי ולא ישוב. מהו הצדקה אשר יצאת מפי כי לי תכרע כל ברך ואני אקבלם כענין שנאמר (בצפניה ג' ט') "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד" (רש"י).

תשבע כל לשון, כמו שאמר "ובשמו תשבע", רוצה לומר שלא יזכירו שם אלהים אחרים ולא יכרעו לפניו אלא לפני האל יכרעו ויתפללו ובשמו ישבעו באמת (רד"ק).

בני אדם מדרך השכל להמרות עיני כבודו, כמו אברהם אבינו ע"ה אשר זה היה כל פרי מעשהו. ואם לא יעשה כלו שתהיה תפלתו עושה פירות לתקן עולם כלו מ"מ המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר נענה תחלה, שכל אחד צריך לזה בעצמו כי זה כל האדם אם ישים אליו לבו לראות בתפארת מקדשו להעביר גלולים מן הארציות שלו, כמ"ש "בית ישראל העלו גילוליהם על לבם" כו', עד שיכיר וידע כי לה' הארץ ולו תכרע כל ברך כו'. וכמו כן יסדו לנו בנשמת 'כי כל פה לך יודה' כו' כדבר שכתוב "כל עצמותי תאמרנה" כו', דלכאורה לאו רישיה סיפיה אבל הענין הוא כדברינו שזכה עי"כ לקשט את עצמו לקיים תמיד שויתי ה' לנגדי וידע שהכל מאתו, עכת"ד.

ג) אנחנו אומרים "עלינו לשבח", בסוף רוב התפילות, וכתב הב"ח (או"ח סימן קל"ג אות א') הטעם הוא, כדי לתקוע בלבבינו קודם שנפטרים לבתיהם יחוד מלכות שמים, ושיחזק בלבבינו אמונה זו שיעביר הגלולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתן לתקן עולם במלכות שדי, כי אז גם כי יש לכל אחד מישראל משא ומתן עם הגוים עובדי עבודה זרה וגילוליהם ומצליחים, לא נפנה לבבינו אל האלילים ולא יעלה במחשבה חס ושלום שום הרהור עבירה, עכ"ל.

יד) וכתב בסידור צלותא דאברהם בפי' עמק ברכה, דמשום כך נוהגים בקהלות הישנות שאין אומרים עלינו לשבח אחר מנחה, לפי שאין הולכים לבתיהם, אלא תוכפים תפילת ערבית. ועתה חדשים מקרוב נוהגים לומר עלינו גם אחר מנחה, והוא מהמקובלים ז"ל, כמו שכתב המג"א (הובא בסעיף הבא) בשם כתבי האר"י. ומ"מ ביום הכיפורים נשאר המנהג הישן, שאין אומרים עלינו ביום עד אחר תפילת ערבית במוצאי יוה"כ שהולכים אז לבתיהם, עכ"ד. ובאמת כל שבת וחג אין אומרים עלינו אחר תפילת שחרית אלא רק אחר מוסף מטעם הנ"ל.

טז) כתב המגן אברהם (סימן קל"ב ס"ק א') כתוב בכתבים שיאמרו אחר כל תפלה מג' תפלות, וכ"כ הכנסת הגדולה (סימן רל"ד) שכן נוהגין במקומו, אבל בספר שתי ידות בשם תולעת יעקב כתוב שא"ל במנחה עכ"ל כנה"ג. ובסוף עלינו יאמר פסוק והיה ה' למלך וגו' [הכוונות]. והובא בבאר היטב שם (סק"ו).

טז) אמנם במעשה רב להגר"א (סימן נ"ב) הובא: סיום 'עלינו' - ה' ימלוך לעלם ועד' ואין לומר ונאמר והיה וגו', עכ"ל.

כי בראש השנה אומרים עלינו בתוך תפילת מוסף כפתחה לסדר מלכות, ואומרים שלשה פסוקים מהתורה שיש בהם מלכות השי"ת, ושלשה פסוקים מהכתובים ושלשה פסוקים מהנביאים. והפסוק "ה' ימלוך לעולם ועד" הוא פסוק בתורה (בסוף שירת הים) והוא הפסוק הראשון של פסוקי מלכות מן התורה אבל הפסוק "והיה ה' למלך על כל הארץ" הוא בסוף סדר ג' פסוקים מהנביאים (שהוא פסוק בזכריה י"ד ט') ואינו סמוך שם לעלינו, לכן גם כאן אין מקום לאמרו לדעת הגר"א.

זז) אמנם ברוב המקומות נוהגים לאמרו בסוף עלינו כדעת האריז"ל שהביא המג"א. וכל אחד ינהג כמנהגו. ומ"מ הנוהג כהגר"א שלא לאמרו אם הוא שליח ציבור במנין שנוהגים כהאריז"ל וכמנהג רוב העולם, צריך לסיים עלינו בקול עם פסוק זה, כי הש"ץ צריך להתפלל

לדגל יומא דהילולא רבא של מרא דכולא תלמודא הגאון האדיר מרן רבי חיים פנחס ב"ר יעקב יצחק שיינברג זצוק"ל

ראש ישיבת 'תורה אור'

ובעל 'טבעת החשן' 'משמרת חיים' ושא"ס

ראינו להביא קצת דברי זכרון טיפה מן הים מעוצם תוקף עמלו יגיעתו ושקידתו בתורה

נלכ"ע כ"ו אדר תשע"ב

זכותו הגדולה תגן עלינו ועל כל ישראל אמן

"שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם". (אור החיים דברים כ"ו י"א).

רבי חיים פנחס זצוק"ל היה במהותו כדברי האור החיים האלו, כי היה מתלהט אחר התורה ומתיקותה ולא החשיב מאומה מול עמלה ואהבתה של תורה. תמיד ראינוהו שמח ושש בפלפולה ולימודה של תורה, ולא מש ממנה לעולם. ספקות שהיו לפניו בענייני תלמוד תורה או ביטולה, תמיד היה מחמיר בהם, כי ספק ביטול תורה אצלו דמה לספק נפשות, ולכן החמיר תמיד להיות עסוק בחיי עולם.

החידוש האחרון

כחודש לפני הסתלקותו של מורי ורבי הגאון הצדיק זצוק"ל באתי לפניו, ושאלתי מה פירוש הפסוק "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי". ואמר לי מרן בקיצור את הדברים האחרונים ששמעתי ממנו לפני פטירתו, כי פירוש הפסוק הוא כך, כמו ילד המשחק בצעצועיו ומרוכז בהם וחדוותו שם, כך הלומד צריך לשמוח בדברי התורה ולהשתעשע בהם ולטעום את טעמם ומתיקותם. ונאם הדברים למי שאמרם כי כך היה הוא מתענג בדברי התורה ושמוח בהם שמחת עולם, וחבל על דאבדין. רגיל היה לומר בפנינו בני הישיבה את דברי ה"אגלי טל" בהקדמתו כי עיקר הלשמה בתלמודו של אדם זו השמחה והתענוג בלימוד.

לימוד באמצע קדושה

ידוע היה מורנו זכר צדיק וקדוש לברכה בדקדוקו העצום בקיום המצות, עקבתי אחר דרכיו רבות ולא ראיתי סר מפסק ההלכה, כי היה מדקדק בכל פסקי המשנה ברורה דקדוק גדול לקיימם. אכן בדבר אחד התמיהה אותי מרן מאוד

הפלא ופלא, כי בחזרת הש"ץ במוסף בשבת היה פותח ספר, באמצע קדושת נעריצך ונקדישך (קדושת כתר), מעיין בו למשך כעשרים שניות, וסוגר את הספר מיד. והתפלאתי מה יש בזה, ומדוע פותח הוא ספר בחזרת הש"ץ, ולמה באמצע קדושה.

כששאלתי את תלמידי הישיבה הוותיקים, הראו לי את מה שכתב המשנה ברורה בסימן קכ"ה סק"א וז"ל: "שאר הנוסח שמוסיפים בשבת אינו בכלל קדושה, ואינו צריך להאזין אחר החזן בזה, וכן מותר ללמוד אז, על ידי הרהור". ומרן זצ"ל בגודל אהבתו את התורה סבר, אם מותר ללמוד באמצע קדושה, הרי חובה ללמוד, ואם לא ילמד, ביטול תורה הוא זה, ומשום כך חטף את השניות האלו לבל יבטל מתורה, לא יאומן כי יסופר, לא ראיתי כזאת מימי.

סיום

היה מסופר בין התלמידים, כי מרן זצ"ל, חש לביטול תורה בנסיעותיו, וכדי לזרז עצמו בעמלה, ולהיות יגע בחזק ואומץ ועקשנות כדרכו, קיבל על עצמו לסיים מסכת בכל נסיעה אשר הוא נוסע, וכך לא מש מיגיעתו אשר היה רגיל בה והיה ביציאתו ובחזרתו חוזר עם ידיים מלאות.

דעתו היתה כהנהגה, שימצא אדם לעצמו דברים שיחייבו אותו לעשות בעמלה של תורה ולא להרפות, וכגון, להבחן על מה שלומד, כי על ידי זה יקבל מרץ רב.

פחדו מביטול תורה

בנסיעותיו הארוכות של מרן למדינת הים, היה לומד בהתמדה כמעט לא פסיק פומיה מגרסא, והיה שוכח את העולם ונפשו היתה שקועה בתורה ובתלמודה, לא ידע בין ימינו לשמאלו, רק את עמלה.

אבל כיוון שהיה נפגש עם עשירי עולם, ובפרט בשנותיו המאוחרות יותר, חס מאוד על הביטול תורה אשר בזה, ולצורך זה שילם לכמה מהלומדים כדי שילמדו עבורו זמן מיוחד ולא יפסיד את השכר העצום של תורה (מרן עשה זאת גם כדי לחנך את הלומדים לאהבת תורה), ואני הכרתי שניים מהם.

לימים שבק חיים לכל חי אחד מאלו, ואלמנתו באה אצל מרן זצ"ל לבקש ממנו שילמד עבור בעלה כאשר עשה הוא עבור מרן. כפי שסופר אז בישיבה, ראש הישיבה החוויר כי לא יכל לשמוע אל דבריה בגלל הפסד לימוד תורה, ומצד שני חס על כבודה של האלמנה. בסוף נתרצה ללמוד זמן קצר כמה פעמים עבור בעלה, ואחר כך אמר לה, שעבור כל חללו של עולם אין הוא מוכן לוותר על שכרה של תורה.

חדר ניתוח

כפי שסיפרו בישיבה מרן רבינו זצ"ל, עבר ניתוח בגבו ונשאר להתאוששות במחלקה. חזר מי מבני המשפחה ומצאו עם מסכת בידו כשהוא שקוע בתלמודו וכו לייסורים שהקיפוהו. להפתעתו התברר כי מרן עם כל כאביו ומכאוביו חוליו ותשישותו קם אל מסכת שהיתה בחדר והלך לקחת את הדבר הנחוץ לו ביותר, דף הגמרא.

סדר אמירת השיעור הכללי

המחזה שבו נראה מרן ראש הישיבה זצ"ל אומר שיעור מול קבוצה נבחרת של אברכים ובחורים בנועם שיח, בבהירות וברהיטות לא ישכח.

דומה היה השומע לילד העומד ליד צינור השופע מים אדירים ורוצה לשתות טיפת מים להרוות את צמאונו, כך גם אנו היינו תמהים על השפע הרב של ידיעת התורה שהיה שם.

בשיעור היה הרב שוזר בזריזות ובמיומנות וגאונות ש"ס ופוסקים, ראשונים ואחרונים, ומטייל במרחב התורה כולה כמו גנן המטייל בערוגות הפרחים שלו, ויודע על כך פרח היכן הוא. היו שספרו את מראי המקומות בשיעור, ובדרך כלל המספר היה בין מאה וחמישים למאה ושמונים מראי מקומות מדויקים הכוללים בדרך כלל שער ופרק של כל דבר.

וצורת הדברים למשל בערך כך, ידוע כי עד אחד פסול לממון והגדר בזה במנחת חינוך מצוות תקכ"ג כתב משום חשש משקר, בנתיבות סי' ל"א ס"ק א' משמע שזה משום בדדמי,

ובקצות סי' ל' ס"ק ט' כתב שזו גזירת הכתוב, ואחר כך היה מעמיק בזה. וכך הלאה והלאה, ציטוטים מדויקים לאורך לרוחב ולעומק בכל נושא ונושא, אם בגדרי הקניינים, מיגו, עדים, חזקה, תפיסה, וכך בכל יסוד הלכתי היה מפרט ומביא את מראי המקומות הקשורים לעניין ומסדר את הדברים ביד אומן.

לעיתים היה אומר כאילו לעצמו, רגע רגע, והיה נראה כאילו הוא עומד לפני הסתעפות נוספת והיה עוצר את עצמו כדי שלא יסטה ממהלך השיעור לאפיק נוסף ואז השיעור לא יגמר לרוב אורכו.

היינו נדהמים לראותו מקשר את כל חלקי התורה ולפעמים בשיעור ביבמות היה מביא יסוד משו"ע או"ח, ובשיעור בדיני ממונות הביא את הוכחותיו מסדר קדשים. והכל בבקאות ועיון מדהים כל רואה, מחזה מיוחד במינו.

ובהגיעו לעניינים שבהם מדבר הקצות החושן, הפליא לעשות ולומר את דבריו ולצטט בדיוק את הסימן והסעיף קטן, ולפעמים היה אומר על נושא אחד, שלושה ארבעה וחמישה קטעים שונים מדברי הקצות. עין לא ראתה כזאת, וכל זה בקלילות ובנחת כאדם המהלך בתוך שלו.

איכות

מך סבר כי יש ביטול תורה באיכות. כאשר אדם מוריד את רמת העיון מתלמודו. והביא ראיה לזה, הרי כתוב מבטלין תלמוד תורה לקריאת המגילה, ומהו הביטול והרי גם קריאת המגילה תורה היא, וברור שהכוונה לביטול עומקה של הלכה בזה שקורא את המגילה.

ובזה הסביר, הרי אנו אומרים, "זרעא דלא יבטול ולא יפסוק מפתגמי אורייתא", כפילות יש כאן ומה טעם לכפילות זו, לא יבטול לא יפסוק, והביאור לא יבטול מעצמו של הלימוד וסדריו, ולא יפסוק מאיכותו.

כבוד ללומדי תורה

הרבה פעמים כשבאו זוגות לפניו, היה אומר לאשה בשאלה, "את מכירה את בעלך", ולנוכח שתיקתה של הנשאלת היה אומר הרי הוא אברך חשוב עמל בתורה ולפעמים היה מנשק את ידו לפניו וכל זה כדי לחבב את התורה ולחזק את לומדיה.

כמה פעמים כשישבו תלמידים ביחד, כדי לרומם את התלמיד הצריך לזה, היה מרן מצביע עליו ואומר דברי שבח, כגון, הוא יהיה אדם גדול, ואמירות בסגנון הזה.

עניים

הקפיד מרן זצ"ל שלא יסתובבו עניים באמצע בית המדרש בשעה שציבור הבחורים והאברכים עמל בתורה, כי חשש להיסח דעתם של הלומדים, לראות את הנכנס ולפשפש בכיסיהם.

משום כך היה קורא לעני לחדרו נותן לו מתן כסף מפיס אותו בדברים ושולח אותו לחיים טובים ולשלום. היו קבצנים גברתנים עזי נפש וחצופים שביזו אותו על כך, לפעמים כאשר ראינו את מרן בזקנותו ניגש אליהם, חששנו לשלומם מכעסם הגדול של אלו, אך הוא לא חש לזה ועמד על דעתו שלא יהיה כדבר הזה, להסיח את דעת הלומדים מעיונה של תורה. אם כי כאמור היה מפיסם בדיבור ובממון.

עיתונים

כה היה דברו אליו, "לא לקרוא עיתונים אף בשירותים". ותמהתי על הדבר הזה מה בצע יהיה אסור זאת והלא אין מצוות תלמוד תורה. וכששאלתיו האם חושש הוא למה שכתב

הגיליון מהרש"א בהגהת השו"ע סוף הלכות ספר תורה שבאותיות מרובעות יש קדושה, ומשום כך אין לבזותן.

ענה לי, לא כן אלא משום שקורא העיתון רואה את הסיפורים, הדיווחים ובהם וויכוח בין אנשים, עניינים מדיניים, ותחבולות בני אדם. וכשיוצא משם ראשו תפוס בזה, ואין הוא שקוע בלימוד, ועוולה היא שהראש שקוע בדברים בטלים. דעתו היתה כי אין לחוש לאותיות המרובעות הן משום שביית הכיסא בזמננו אפשר ונחשב בית הכיסא דפרסאי וכדעת החזו"א בזה, וכן הסתמך על מה שכתב בשו"ע בסי' פ"ג א' לעניין בית הכיסא עם מחיצות. וגם הזכיר לי את דברי המשנ"ב בסי' מ' ס"ד ד' לגבי קדושת הספרים. ובפרט בשיטת האופסט בזמננו).

יום שישי

התאונן רבות בכאב גדול על הביטול בימי שישי הקצרים, ובפרט בימי הקיץ, והביא מספרי הקודש, שיום שישי הוא מעין ערב יום הכיפורים. ותמה מאוד על הביטול שיש ביום זה. ולבסוף הפטיר ואמר כי הסיבה לביטול, שהרי אמרו חז"ל המקודש מחברו חרב מחברו.

כמוכן שיעורי ראש הישיבה ביום שישי היו כמו ביום רגיל. שיעור הלכה בבוקר ועוד שיעור לקראת צהריים. בלי להרפות בעבודת הקודש כלל.

גם זקנתי

פעם שמעתי ממנו את אחד היסודות הגדולים שהובילו אותו, הרי הוא היה עמל כל ימיו בחזק ואומץ ועקשנות לא יתוארו, היה דבק בתורה בכל כחו במרץ עצום. וכה היו דבריו, דוד המלך אומר "נער הייתי גם זקנתי", ולא יזוה צורך מזכיר הוא את מהלך הדברים, נערות וזקנה. וביאר, כי דוד המלך עליו השלום רומז, כמו כשהייתי נער הייתי עם מרץ עצום בעבודת ה' בהתלהבות כך גם כאשר זקנתי אני עם מרץ הנערות, חזק ואמץ בעבודה. כך שמעתי ממורי הרב על דוד המלך ונאים הדברים למי שאמרם.

דרכו בקודש בתקופות האחרונות לתפוס מסכת נדה כל הזמן לכל מקום ובכל עת. ולמשל כאשר עומד היה בהמתנה לסידור קידושין לאחד מתלמידיו, היתה המסכת פתוחה לפניו והוא לומד בה בעיון, וכאשר נקרא אל המלאכה לסדר קידושין, היה סוגר את המסכת, מסדר קידושין, ומיד אחר כך חוזר לתלמודו. שאלתי מדוע מסכת נדה דווקא, האם משום שנוגעת מאוד למעשה. ענה לי 'אולי משום כך'.

כפי שידענו על ידי עוזרי הרב, תמיד כשראש הישיבה היה הולך לישון את שנתו, היה ישן עם החולצה אשר איתו ושרוול יד שמאלו פתוח. פשוט היה לנו כי טעמו של דבר אשר מרן רוצה להניח תפילין מיד בקומו ולא לבטל זמן בפתיחת הכפתור. אכן לא ידענו אם משום ביטול עושה כן, או משום כבוד מצוות הנחת תפילין, להכין את עצמו למצווה בטרם בוקר. עוד נודע לנו כי מרן הרב זצ"ל השיג בימים ההם סבון מיוחד שיש בו קצף ומטרתו היתה למהר את הרחיצה כדי לחסוך את הדקות היקרות, ולחזור לתלמודו.

שיעורים

הזהיר אותנו מורנו הרב בלשון לימודים ובשיחו המתוק והנעים להקשיב לשיעוריו ולהיות נוכחים בהם, והבטיח כי המתמידים בזה יהיו מרביצי תורה לרבים. והנה כי כן אמר כך היה אשר אלה שעמלו בזה התקיימו דבריו בהם.

ראש הישיבה זצ"ל הקפיד מאוד על המתנמנים בשיעורים, וראה בזה חסרון בכבוד התורה, ובכבוד מוסרי התורה, והיה מבקש להעיר בעדינות את אלו, אם כי לפעמים ביקש מהם מחילה אם ראה שהם נבוכים.

נדבת הרב יוסף חיים מורלי ובי"ב שליט"א חתן הרב מרדכי אביכזר שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם ישראל מאיר נ"י בשעתו. יה"ד שיוכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויחברו בכל מילי דמיטב ברו"ג

נדבת הרב אודאיל עמאר ובי"ב שליט"א חתן הרב אברהם ביטן שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת בנם נ"י בשעתו. יה"ד שיוכו להכניסו בבריתו של אא"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויחברו בכל מילי דמיטב ברו"ג

כבוד התורה

אישיות תורנית חשובה הגיעה לארצנו ובגלל שהאיש היה מפורסם מאוד נהגו בו כבוד גדול וכל הארץ רעשה לקראתו בשלטי חוצות, גם הרבה ממעריציו הלכו לקראתו לשדה התעופה לקבל את פניו.

ברם, מו"ר זצ"ל התמרמר על זה מאוד, אף הוזיל דמעות על ביטול כבוד התורה, והתמרמר כי כאשר חכמי תורה מופלגים מאוד ועמלים בה כל ימיהם הגיעו לארצנו לא עשו עבורם מאומה, ואדם תורני זה שהוא פחות מהם רעשה הארץ לקראתו, וכל זה משום שירד כבוד התורה ונותנים ערך למפורסמים ולא לעמלי תורה, ועל זה כאב ליבו הטהור.

וראה בספר החינוך סוף מצווה תצ"ה שכתב וז"ל: "והעובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדור בחכמת התורה בכל אשר יורו מבטל עשה זה. ועונשו גדול שזהו העמוד החזק שתורה נשענת בו, ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת".

הדגיש לנו ספר החינוך שהמודד והקובע לגדול של אדם היא גדלות בחכמת התורה. וגדלות זו היא המחייבת אותנו לכבד, להוקיר, לשמוע ולקבל, וזולת זה אין גדלות אמיתית בעולם. ולכן הצטער מרן זצ"ל על חוסר האיזון בהערכה שיש בדורנו, כי לפעמים אף לומדי תורה מעריכים מעלות אחרות ולא מעריכים כראוי גדלות בחכמת התורה.

משנה ברורה

מנהגו כל יום לתת שיעור בהלכה על סדר המשנה ברורה ואף שלמד את ספר המשנה ברורה פעמים רבות, תמיד היה לימודו בו שוב ושוב, והיה מרן מעיין בדברים ולפעמים על סעיף קטן אחד היו הלומדים שומעים ממנו שיעור למשך יומיים, כי לא היה מניח דבר קטן או דבר גדול מלבררו.

בשיעורים אלו היתה ריתחא דאורייתא והנוכחים בשיעור היו מביאים ספרים נוספים, ראיות וקושיות, עד שהיו הדברים מתבהרים כנתינתם מסיני. כל הדברים הנאמרים היו נרשמים, ואחד הכותבים זכור לטוב, הלא הוא הרה"ח ר' אריה רבינוביץ שליט"א, שרשם הערות בצבעים שונים של העט כל שנה וצבעו הוא. הערות הרב היו מדהימות בחכמתן והיקפן ובסייעתא דשמיא יודפסו א"ה.

למרן היו כללים בפסק בדברי המשנה ברורה, וכמה פעמים אמר לנו כי כאשר המשנה ברורה מביא דעות באחרונים ואחר כך כותב אבל הפמ"ג הסכים כך וכך או 'אמנם הגר"א כתב כך' לשונות אלו, "אבל" "אמנם" מראות שזהו דעתו להלכה.

עוד הזהירנו מרן זצ"ל רבות על ביטול תורה, והקריא בחדרת קודש את דברי הגמרא בסנהדרין 'כי דבר ה' בזה, מי שאפשר לו ללמוד ולא לומד'. ותמיד פחדנו מדבריו אלו, וכשהיה מדבר על זה ראינו בעינינו את גודל החרדה מביטולה של תורה, אשר אצלו היא כאילו גיהנם פתוחה לפני המבטל תורה.

הפגנה

כאחת ממערכותיה של ירושלים חתמו כמה מגדולי הרבנים לצאת להפגנה ולמחות באיזה עניין, ואף מרן חתם על מודעה זו.

ניגשתי אליו לשאול באיזו שעה ללכת להפגנה זו, האם מתחילתה או שמה רק באמצעה.

תמה הרב ואמר לי, "ההפגה לא מיועדת לך ולשכמותיך". שאלתי, והרי חתם על המודעה. ענה לי, "חתמתי לבעלי בתים ולא לשלל לומדים ולא חתמתי ללומדי תורה".

נפלאתי מאוד לראות כי הרב לא העלה על דעתו שלומדי תורה ועמליה יבואו להשתתף בהפגנה, וברור היה לו כי רק עסקני ירושלים הם אלו שיבואו ועמם הסוחרים ובעלי המלאכה, ואילו לומדי התורה ישארו על משמרת הקודש.

חנוכה

דעת מרן היתה כי כיוון שניתן להדליק נר חנוכה על ידי שליח, ואדם יכול להסתייע אף באשתו שתעשה כן עבורו, מה טעם יש ללכת להדלקה לעזוב את תלמודו כאשר מצווה זו יכולה להתקיים כהוגן על ידי האשה. רק ברבות הימים הסכים לזה קצת בגלל הצורך המשפחתי שנוצר בדור האחרון.

שינה

כשנים המוקדמות ידוע מפי המסייעים אצלו שהיה קם באמצע הלילה לראות שמה שקע בשינה ועומד להפסיד את תפילת הנץ והעוזרים היו תמיד אומרים שיש זמן ולא יחוש לזה.

בשנותיו האחרונות היה קם לפעמים באמצע הלילה ובהיותו קדוש וחרד על ביטולה של תורה שמעוהו אומר "מה אני עושה במיטה" "מה אני מבטל זמן" ודבר זה לא יאומן כי הצדיק יסוד עולם בשעות המועטות שיש לו לישון גם על זה מתלונן הוא.

עלינו לשבח המשך מעמוד 10

שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך. תנא דבי ר' ישמעאל משל לכהן שמסר תרומה לעם הארץ ואמר לו אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני שורפה לפניך, עכ"ד הגר"ש הומינר.

ויקרי רצון שנזכה לראות מהרה בתפארת עזך, ולתיקון העולם במלכות ש'ד', ושכל בני בשר יקראו בשמך, אמן ואמן.

נדבת הרב **אשר קאופמן** וב"ב שליט"א (תפרח) חתן הרב **אורי שטרן** שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בנם** נ"י בשעט"מ. יה"ד שיוכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב בר"ג

נדבת הרב **שמעון אלבז** וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בתם** תח" בשעט"מ. יה"ד שיוכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב בר"ג

נדבת הרב **יעקב ישראל ביטון** וב"ב שליט"א חתן הרב **שלמה ועקנין** שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בתם** תח" בשעט"מ. יה"ד שיוכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו ההורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב בר"ג

גרסינן בנדה (דף ל') שקודם שנולד האדם משביעין אותו, שנאמר "כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון" - כי לי תכרע כל ברך זה יום המיתה, שנאמר "לפניו יכרעו כל יורדי עפר" - תשבע כל לשון זה יום הלידה, שנאמר "נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה". ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה

נדבת הרב **אילן מור יוסף** וב"ב שליט"א חתן הרב **משה וולמן** שליט"א, לרגל היכנס בנייה הבה"ח כמר חיים נ"ו והבה"ח כמר ישראל מאיר נ"ו בעול תורה ומצות. יה"ד שיוכו לגדלו לתלמידי חכמים מורי הוראה בישראל ויזכו ההורים והסבים לדוות מהם ומכל יוצ"ח רב נחת מתוך בריות גופא ונהורא מעליא. ויתברכו בכל מילי דמיטב בר"ג
שמחת חבר מצוה תתקיים א"ה ביום שני באולם שע"י ישיבת הדרת תורה (22:00)

נדבת הרב **שלום דביר** וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם באירוסין **בתם** תח" עב"ג הבה"ח **בן ציון ויצמן** ה"ו בשעט"מ. יה"ד שיעלה היוזוג יפה, לתפארת כרם בית ישראל, ויתברכו בכל מילי דמיטב בר"ג
שמחת האירוסין תתקיים א"ה הערב (ליל שישי) באולם שע"י ישיבת הדרת תורה (22:00)

לרגל יומא דהילולא רבא של ראש ישיבת "בית הלל" ובעל "דברי מרדכי" הגאון הגדול רבי מרדכי לייב ב"ר משה מן צוק"ל

אשר כאן בקהלתינו הקדושה זכינו רבות לאורו הגדול, ובפרט בשנותיו האחרונות כששהה בימי הפסח אצל חתנו חביבו מורנו ורבנו הגרש"ד פינקוס צוק"ל, וראו עין בעין את התבטלותו של מורנו ורבנו אליו ומאידך את הערכתו העצומה לחתנו רבנו צוק"ל והאהבתם הגדולה כמים הפנים לפנים. וכן זכינו לראות את קשרי האהבה וידידות הגדולים מתוך ריתחא דאורייתא וחרוואת דשמעתתא עם ראש הישיבה מרנא רבנו חיים הכהן קמיל זיע"א כשהיו שני שרפים אלו משוחחים ביניהם בדברי תורה.

נלכ"ע ד' אדר ב' תשנ"ז

זכותו הגדולה תגן עלינו ועל כל ישראל אמן

יום הכפורים כ-פורים

או "הניסה אלוקים ולתתך עליון", אי הכי נפשי להו טובא בתי, אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמי להדדי בחד ביתא וכו', וכתב המהרש"א רכי מי גוי גדול וגו' בכל קראינו אליו מראה על הדבקות לנו בו בתפילה ומי גוי גדול אשר לו חוקים וגו' מורה על הדבקות בנו בו בתורה, הרי לנו מזה שפסוק זה מלמדינו שעל ידי תפילה בא לידי דביקות בהקב"ה כמו שבא על ידי תורה, וזה נתאמת לנו בפורים, אף שנתרחקו מהקב"ה שנגזרו עליהם גזירת כליה ועל ידי מה ניצלו רק על ידי הצומות וזעקתם, כדאיתא במגילה וכאשר קיימו על נפשם וכו' דברי הצומות וזעקתם, וכדאיתא במדרש שאליהו הנביא הלך אצל אבות העולם ואמרו שאינם יכולים לעשות, והלך אצל משה, אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותן דור, אמר לו יש ושמו מרדכי, א"ל לך והודיעו שיעמוד משם בתפילה ואני מכאן, ואמרו חז"ל בן קיש שהקיש על דלתי רחמים, נמצאנו למדים שישועת ה' בפורים שניצלו מהגזירה הרעה היא על ידי תפילות כיון שע"י התפילות נתקברו להקב"ה, וזהו מש"כ בקרא מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראינו אליו, וזהו מש"כ הרמב"ם להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה כי מי גוי גדול וגו' שהוא יסוד ועיקר באמונה.

ה. **ולפ"ז** יש להבין מעלת הפורים על יוהכ"פ שמעלת יו"כ היא שהקב"ה קרוב אלינו כמו שנאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, ואמרו חז"ל אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליוהכ"פ, והיינו דבאותם הימים קרוב הקב"ה לעם ישראל יותר משאר ימות השנה, וביו"כ שהוא היום המיוחד לסליחה וכפרה שהיא הקירבה היותר גדולה שיש סיעתא דשמיא להתקרב להקב"ה לעשות תשובה ולהגיע למחילת עונות ונעשה קרוב להקב"ה.

וז"ה הטוב האמיתי כמו שאמר דוד המלך "ואני קרבת אלוקים לי טוב" (תהלים ע"ג כ"ח), וכמ"ש המס"י "ואני קרבת אלוקים לי טוב" כי רק זהו הטוב וכל זולת זה שיחשבוהו בני אדם לטוב אינו אלא שוא והבל נתעה, ומעלה זו של קרבת אלוקים ה' בפורים על ידי תפילתם וזעקתם, משום כך דומה פורים לכפורים כיון דבשניהם אפשר להתקרב ולהגיע יותר מכל השנה לטוב האמיתי של קרבת אלוקים.

ו. **ועוד** עולה מעלת פורים על יו"כ כי ביוהכ"פ הקירבה לאלוקים באה מכח איתרעותא דלעילא שהקב"ה מתקרב אלינו באותו היום הגדול והקדוש, משא"כ פורים הקירבה להקב"ה באה בכח איתרעותא דלמטה שנתעוררו עם ישראל להתקרב להקב"ה על ידי התפילות, וזהו מעלה יתירה מכיון שבא מכח עצמם, ומעלה זו נשאר ביומא דפורים לדורות.

א. **איתא** בספרים הקדושים בשם האר"י ז"ל דיום הכפורים כ-פורים, דהיינו היום הקדוש בשנה יום הכפורים הושה במעלתו לימי הפורים, למדים אנו מכאן עד כמה גדולה היא מעלת הפורים, ואף משמע שמעלתו גדולה אף מיום הכפורים שהרי תלה מעלת יוה"כ בפורים ומשמע דימי הפורים גדולים יותר מיום כפורים, וכבר האריכו לבאר זאת בביאורים שונים וגם אני אענה חלקי בזה.

ב. **והנה** בהקדמה למנין המצוות על סדר הלכות הרמב"ם [מובא בפתיחה ליד החזקה] איתא "וציונו לקרא המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתינו כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה 'ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו', וגו'".

ומז"ה הגרי"ז דייק שדברי הרמב"ם רומזים למ"ש בתפילת שושנת יעקב "תשועתם היית לנצח" - הזכרת תשועות שעשה לנו, "ותקותם בכל דור ודור להודיע שכל קוץ לא יבושו" -- להודיע לדורות הבאים.

ומקור דברי הרמב"ם הם מהגמ' מגילה "י"א ר' יהושע בן לוי פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא וגו' [כשהיה רוצה לדרוש בענין איגרת פורים היה מתחיל לדרוש מקרא זה, רש"י] רב מתנא אמר מהכא "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו".

ג. **מבואר** ברמב"ם דטעם קריאת המגילה מלבד שיש בזה משום להזכיר שבחו ולהללו ולברכו והיה קרוב לשועתינו, כוונת הקריאה גם כן להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה "ומי גוי גדול וכו' ולכ' למה דוקא תקנו להודיע לדורות הבאים שאמת מה שהבטיחנו בתורה "כי מי גוי גדול" וכו', הרי כל התורה כולה אמת ומה הענין בזה להודיע במיוחד לדורות הבאים על אמיתות הפסוק הזה.

אשר יראה מזה שזה יעוד גדול וחשוב שצריך להתאמת אצלינו ביותר האמונה הזאת במה שנאמר בתורה מי גוי גדול וגו', וזה כמו שהזכירה התורה על זכירת יציאת מצרים כמש"כ למען תספר באוזני בנך, והבאור בזה הוא להראות גדולת עם ישראל בקרבתם אל ה' תמיד שאף שמתרחקים מהקב"ה ברחוק גדול יכולים להתקרב אל ה' בקוראם אליו, שזה מראה על גודל מעלת ישראל.

ד. **ובגמ'** ברכות דף ו' ע"א הני תפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו מי כעמך ישראל וכו', תינח בחד ביתא בשאר ביתי מאי א"ל "כי מי גוי גדול" "ומי גוי גדול", "אשריך ישראל",

מתוך 'דברי מרדכי'.

כברים יסודיים ברורים ובהירים, המאירים את העיניים ומעוררים את הלכבות מפי מורנו ורבנו
הגאון הצדיק רבי שמשון דוד פינקוס זצוק"ל
רב ומנהיג קהילתנו הקדושה

איסור מיוחד לכעוס בשבת

אלא שלפעמים מעז יצא מתוק, וממקרים רעים יוצאת התעוררות לאדם. בהרבה מצבים אין האדם שולט על עצמו, והכעס תופס אותו פתאום ושלא מרצונו. במקרה כזה, הכעס צריך לשמש כמו אור אדום.

חז"ל הק' אמרו (נדרים שם): "כל הכועס - בידוע שעוונותיו מרובין מזכויותיו, שנאמר (משלי כט, כב) 'בעל חמה רב פשע'", היינו שהכעס הוא סימן ואזהרה לאדם שהוא במצב של רוב עוונות ומיעוט זכויות.

מצב זה מסוכן מאוד מאוד, וכמש"כ הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג הל' א-ב): "כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכויות ועוונות, מי שזכויותיו יתירות על עוונותיו צדיק, ומי שעוונותיו יתירות על זכויותיו רשע וכו', אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו" וכו'.

ובאמת, האדם, כפי שהוא מכיר את עצמו, אי אפשר לו לדעת את מצבו, ואפילו אם רואה עצמו עוסק במצוות הרבה, שכבר כתב הרמב"ם שם: "ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל-דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העוונות".

אבל אם נתפס האדם לכעס - הרי זה סימן מובהק שמסרה לנו התורה, שהוא במצב המסוכן של עוונותיו מרובין מזכויותיו, וחיינו בסכנה רח"ל!

לכן, כשקורה מצב כזה, צריך למהר לחזור בתשובה, ולא רק על עבירת הכעס עצמה, אלא אף על רוב העוונות שנתברר שהם מרובים. כך יינצל בעז"ה מסכנות ויזכה לחיים טובים וארוכים.

לא תבערו אש בכל משבתכם ביום השבת (לה, ג)
חז"ל בזהרה הקדוש ביארו, שהתורה רומזת לנו כאן גם על אש הכעס, והיינו שישנו איסור מיוחד לכעוס בשבת קודש.

ובאמת הכעס אסור בכל זמן, וכבר הפליגו חז"ל בגנותו, שכל הכועס כאילו עובד ע"ז, וכל מיני גיהנם שולטים בו וכו' (נדרים כב ע"א). הנזק שגורם הכעס הוא יותר מכל הרעות שבעולם, כי בזמן שהאדם כועס מאבד הוא את דעתו ושליטתו העצמית, ועלול אז לכלל דבר רע.

אמנם, ישנם פעמים שצריך לכעוס קצת, כגון להוכיח ולהעמיד על האמת, וכן בתוך ביתו צריך האדם לעורר קצת ריתחה בכדי להדריך את בני ביתו בדרך הישר.

כמצבים אלו אסור בשום מקרה שהכעס ישלוט עליו, אלא כמו שכתבו רבותינו: כעס הפנים ולא כעס הלב, והמשל הוא למי שמדליק אש כדי לחמם את ביתו, שאם היא במידה הנכונה יהיה בה תועלת, ואין סכנה שיישרף כל הבית.

ועל זה רומז הפסוק, שגם כשהכעס הוא טוב ומועיל, אסור הוא בשבת קודש. שבתות וימים טובים הם ימי מנוחה ושמחה ואסור לכעוס בהם בשום פנים ואופן.

והנה, מצינו שיהודי העוסק בתורה הוא בבחינת שבת קודש. השבת היא המעיין המרכזי לקדושה בעולם, וכן עסק התורה הוא מקור החיים ונשמת העולם. על כן האדם המקדיש את חייו לתורה, צריך למעט בכעס ככל האפשר ולא לעורר ריתחה אפילו כשנראה שמותר.

כליל שבת קודש בין קבלת שבת למעריב ישאו כברים הרבנים הגאונים

קדיתי ה' (א) - מורנו הגר"י טשזנר שליט"א
הפארת תורה - מורנו מרא דאתרא שליט"א
אילת השחר - הרב מנחם גולדברג שליט"א רב ביהמ"ד
חניכי הישיבות (פרויקט) - הרב משה בוכרים שליט"א
שערי תפילה - הרב רפאל אהרן יפה שליט"א

עת צרה היא ליעקב וממנה יושע

בסייעתא דשמיא ניכרים היטב החיזוקים בקהילתנו
כהודאת ובעצת רבותינו שליט"א
ואין מזרזין אלא למזרזין
וכעת בעמדנו בפתחו של חודש אדר בו התפילה
נשמעת יפה
נמשיך כולנו ונתחזק בתפילות הקבועות
בכתי כנסיות בזמן, ובקביעות מקום.
ובתפילות פרטיות
באמירת התהילים היומי לפי ימי החודש
והשי"ת ישמע שוועתינו ויקבל תפילותינו ברחמים
יחוס וירחם ויחיש עת פדיון בכ"א

לאזהבי ושוחרי התורה בקהילתנו הק'
העצאים לשעויע דבר ה'
וחפצים לדעת את הדרך ילכו בה
ואת הצעשה אשר יעשוון

שמחים אנו להגיש
את זמני ונושאי השיעורים
הנמסרים בימים אלו מפי

מורנו **הגר"י טשזנר** שליט"א

הלכות ברכת הפירות
בימים א' - ה' בשעה 21:00 - 20:30
בביהמ"ד קדיתי ה' (היכל שטואל)

הלכות טהרה
בכל ליל שישי בשעה 22:15 - 23:00
בביהמ"ד 'שערי תפילה'

ולא יהיה עסק כל העולם
אלא לדעת את ה' בלבד
כי מלאה הארץ דעה את ה'
כמים לים מכסים
בברכת התורה

לתשומת לב הוצאות הדפסת הגליון מרובות. לתרומות,
הקדשות והנצחות 0527679598 או בנדרים פלוס:
עניינים נחוצים - תורת רבותינו שבדרום

בענין מצות חינוך בכנו גדול

חייב האב לקנות לו תפילין וכמו בנו קטן שחייב לקנות לו לולב וציצית וכו'. וכ' שם עוד דאה"נ דלפ"י ליכא לנידון האחרונים הנ"ל אם יכול הקטן שהגדיל להמשיך לספור ספירת העומר, דשפיר יכול לספור מצד המצות חינוך שלא פקע ע"ש. ואמנם מכל דברי רבותינו הנ"ל מבואר דפשיטא להו לא כן דפוקע המצות חינוך כשמגדיל, ויל"ע באמת מהיכן פשיטא זו.

סתירת הסוגיות בזה אם יש דין חינוך בגדלותו

ובדברות משה (שבת ס"ו כ"ו הערה פ"ב) גם טען ע"ד האחרונים שנקטו דתו ליכא מצות חינוך על האב משהגדיל וע"ז מברך ברוך שפטרני, והקשה מגמ' ערוכה דאיכא מצות חינוך על האב אף בכנו גדול, והוא בקידושין (ל' א') דאיתא התם, 'כתנאי חנוך לנער על פי דרכו, ר' יהודה ורבי נחמיה חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתי, וחד אמר מתמני סרי ועד עשרים וארבעה' ע"כ, ומפרש רש"י משיתסר שנין הגיע זמן לכנוס, ויותר מעשרין ותרתי אל תאחרהו. לשון אחר, אדיך על צוארי דבריך, בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות, ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרים ותרתי, בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות, ויותר מעשרים ותרתי יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר. על פי דרכו - דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו, ואיזוהי נערותו רבי יהודה ורבי נחמיה כו' עכ"ל. ומבואר דהאב צריך לחנך את בנו אף כשיגדיל כל זמן שידו תקיפה עליו, וקשה מזה לכאורה על כל האחרונים הנ"ל דנקטו בפשיטא לא כן [וע"ש בדברות משה שם מש"כ לבאר באופן מחדש את דברי הרמ"א על 'ברוך שפטרני'].

ואמנם לאידך גיסא, יש להביא בזה סוגיה בש"ס שמבואר לכאור' להיפך, שהנה בנזיר (כ"ט ב') איתא במשנה שם שיכול להדיר בנו בנזיר, ופליגי רבי יוחנן ור"ל [לעיל שם] אי הוי מהלכה למשה מסיני, או מצד דין חינוך למצוות, ולכך יכול להזירו מדרבנן לנהוג במצות נזירות. ואמרינן שם, 'לימא כתנאי, עד מתי מדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות דברי רבי, רבי יוסי ברבי יהודה אומר עד שיגיע לעונת נדרים. מאי לאו תנאי היא, דרבי סבר הלכה היא בנזיר ואף על גב דהגיע לעונת נדרים מדיר ליה ואזיל עד דמייית שתי שערות, ור' יוסי ברבי יהודה דאמר עד שיגיע לעונת נדרים סבר כדי לחנכו במצות וכיון דנפיק מרשותיה תו לא מיחייב, ע"כ. ומפרש הרא"ש, דכיון דנפיק מרשותיה לא מיחייב, דכל מצוה שהוא מחויב בה אין אביו מחויב לחנכו בה, עכ"ד.

ומבואר, דכל מצות חינוך הוי רק היכא שהקטן עצמו אינו שייך במצוה, אבל כשהקטן שייך במצוה תו ליכא דין חינוך, וא"כ ודאי דליכא מצות חינוך משיגדיל. ואם כן נמצא לכאורה סתירת הסוגיות בזה מהגמ' בקידושין לגמ' בנזיר, אי איכא תורת חינוך אחר שמגדיל ונעשה מחויב בעצמו, וצ"ע.

דברי רבינו מנוח שיש ב' ענינים במצות חינוך

והנראה בעזה"י בביאור הענין והוא עפ"י דבריו המאירים של רבינו מנוח (פ"ב משביתת עשור ה"י, והובא בקצרה בשעה"צ ס"י תרט"ז סק"ט), דמבואר בדבריו יסוד גדול בענין חיוב מצות חינוך של האב לבנו. דהתם מיייר לענין הדין חינוך להתענות ביום הכיפורים, שכתב הרמב"ם וז"ל: קטן בן תשע שנים או עשר שנים מחנכים אותו לשעות וכו' בן י"א שנה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצוות, עכ"ד. ועמד רבינו מנוח על

נבוא בס"ד לברר בדין מצוות חינוך נידון הנוגע הרבה למעשה: האם כל מצוות חינוך הוי רק בן קטן, או דאף משהגדיל הבן איכא על האב מצות חינוך.

אם יש דין חינוך אחר שנעשה בן י"ג

הנה בשו"ע (סי' רכ"ה ס"ב) כתב הרמ"א וז"ל, יש אומרים דמי שנעשה בנו בר מצוה מברך בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה, וטוב לברך בלא שם ומלכות. וכתב המגן אברהם, פי' דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו וכו' ע"ש. והמשנ"ב כתב, פירוש דעד עכשיו וכו' ועכשיו שנעשה איש מחויב הוא להתחזק בעצמו במצות ה' יתברך וכו' ע"ש. הרי מבואר מדבריהם לכאור' שכשמגדיל הבן תו ליכא מצות חינוך על האב כלל כיון שנעשה גדול ועליו להתחזק לבדו לעבודת ה'.

רבסי' ל"ז ס"ג מבואר לענין הדין המבואר בברייתא בסוכה (מ"ב א') דקטן היודע לשמור תפילין אביו קונה לו תפילין, ובפשוטו נאמר זאת על קטן כשאר דיני קטן האמורים שם בברייתא, ואמנם דעת בעל העיטור דהך קטן האמור לענין תפילין הוא בן י"ג שנה ויום א', אבל קטן ממש לא מחנכין ליה בתפילין, וכן פוסק הרמ"א שם כדעת בעל העיטור, דכ' וי"א דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג שנה וכן נהגו ואין לשנות ע"ש.

והפמ"ג [הובא בביה"ל שם] הקשה וז"ל, ואיני יודע אם הוא י"ג שנים איזה חיוב יש על אביו דאיש בפ"ע הוא ואם הוא עני כל ישראל מצווין להחיותו וכו' ע"ש, ועיין בביאור הלכה שם מש"כ עוד בזה, ואמנם לענין עצם הדין מבואר שמסכים שם עם דברי הפמ"ג דכל שהוא כבר איש ליכא חיוב לאביו כלפיו טפי מכל איש ישראל, וכ"כ הביה"ל בפשיטות בדיבור הקודם ע"ש.

ויסוד זה דליכא חיוב חינוך על האב משהגדיל הבן נוגע נמי למה שדנו האחרונים, וכגון לענין מצות ספירת העומר, עי' במנחת חינוך (מצוה ש"ו) שדן בהגדיל הקטן באמצע ימי הספירה האם יכול להמשיך ולספור בברכה, דכיון שספר כשהיה קטן מדין חינוך מדרבנן והשתא כשמגדיל ונתחייב בחיוב גמור מה"ת [לכמה שיטות] וחסר ב'תמימות', ותולה זאת שם בנידון אם מחויב מדרבנן יכול להוציא מחויב מהתורה ע"ש, וכן דנו עוד אחרונים בענין זה עי' בברכי יוסף ס"י תפ"ט ועוד.

והנה כל נידון זה שייך רק אם אמרינן דמשיגדיל תו ליכא מצות חינוך, דאם יש מצות חינוך אף אח"כ, א"כ דל מהכא את חיובו העצמי מצד גדלותו, דאף אי נימא שמצד זה חסר בתמימות ומה שספר מדרבנן לא מהני, אבל תיפול"ל שיוכל להמשיך לברך עכ"פ מצד החינוך מדרבנן שנמשך ועומד, והאחרונים הנ"ל שלא נחתו לזה מבואר דס"ל בפשיטות שהמצות חינוך מצד האב פקע מיד כשמגדיל.

ויעני' דברי רבינו מרן הגרמ"ק זצ"ל בפירושו עמ"ס תפילין (עמ' ל"ח, ונדפס גם בדעת נוטה ח"ג בסוף הספר) שמביא כל זה, וכתב דלא בריא מנ"ל לאחרונים ז"ל הך פשיטות דליכא חיוב חינוך שמגדיל בנו, ומה שמברך האב ברוך שפטרני כתב שאין זה הוכחה, דהאב מברך על מה שבקטנותו של הבן היה מוטל עליו לדאוג שיקיים המצוות דלית ליה לבן דעת מעצמו, אבל לאחר שנעשה בן דעת מוטל על הבן לדאוג שיקיים בעצמו את המצוות וע"ז מברך ברוך שפטרני, אבל באופן שיודע האב שהבן אינו יכול לקיים המצוה, וכגון בנידון בעל העיטור דאין לבן תפילין להניח,

נאמר בביהמ"ד קוית' ה' בליל שב"ק פרשת כי תשא ונכתב ע"י אחד השומעים.

נדבת הרב אברהם לחיאני וב"ב שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בנם** נ"י בשעת"מ. יה"ר שיזכו להכניסו בבריתו של אבע"ה בעתו ובזמנו, ולגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברג'

נדבת הרב **דוד צבאח** וב"ב שליט"א חתן הרב אברהם ביטן שליט"א לרגל השמחה השרויה במעונם בהולדת **בתם** יעל תח' בשעת"מ, יה"ר שיזכו לגדלה לתורה לחופה ולמעשים טובים וירוו התורים והסבים רב נחת מכל יוצ"ח כ"י ויתברכו בכל מילי דמיטב ברג'

ונתיישבו היטב בעזה"י ב' הסוגיות בקידושין ובניזיר דאירי בב' דיני חינוך נפרדים, וכש"נ.

בניאור דברי האחרונים שהובאו לעיל

ונבוא עתה לברר דברי רבותינו האחרונים זיע"א שהובאו לעיל, הנה מה שדנו המנח"ח והברכ"י שכשמגדיל בימי הספירה תו לא הוי 'תמימות', ומוכח דס"ל שהדין חינוך פוקע מיד בגדלותו, הרי זה מבואר היטב, שבשביל שיוכל להמשיך לספור בברכה הרי פשוט דלא סגי לזה הדין חינוך הכללי שילפינן מהקרא 'ד'חנוך לנער' וגו', דזה לא עביד חיוב מצוה, ורק הדין חינוך הב' שחייבו חכמים את הקטנים במצוות ויכולים נמי לברך ע"ז, אז אם נימא דימשיך דין חינוך זה אף בגדלותו שפיר יוכל להמשיך לברך דלא פסקה עדיין מצוותו, וזה סברו רבותינו הנ"ל בפשיטות שדין זה פוקע בגדלותו, וכמו שנתבאר שכך מבואר בפשיטות בסוגיא בניזיר הנ"ל. [ועי' בהערה² מה שיש עוד לדון בזה].

ולענין אמירת 'ברוך שפטרני', שטוען הדברות משה שהרי מבואר בגמ' בקידושין הנ"ל שעדיין מחויב לחנכו ואיך אומר ברוך שפטרני, וי"ל שעיקר תוקף העונש המדובר בברכה זו הוי על הדין חינוך שחייבו את האב שהוא אחראי לקיום מצוות הבן, וכשמבטל הבן המצוה או עובר עבירה נענש האב על עצם חיסרון המצוה, אבל מצד הדין חינוך הכללי שמחויב להדריכו בדרך ישרה זה ענין נוסף וזוהי לא איירינן, ושפיר י"ל שבאמת עדיין מחויב בזה אף בגדלותו.

ובנידון דבעל העיטור, שמפרש הדין שקטן היודע לשמור אביו צריך לקנות לו תפילין דאירי בקטן שמלאו לו י"ג שנה, וכאמור שתמה הפמ"ג שא"כ הוי האב ככל איש ישראל ומדוע צריך לקנות לו תפילין, ובדעת העיטור י"ל לכאן ע"פ הנתבאר, שכיון שאף שנעשה גדול מוטל על האב להדריכו בדרך הישרה, ובכלל זה בפשיטות נמי לדאוג לו שיהיה לו תפילין להניח, וזהו ההלכה שאביו צריך לקנות לו תפילין.

ואמנם שיש לקיים טענת הפמ"ג, שאף שאה"נ האב צריך לחנכו ולהוכיחו על קיום המצוות, אבל בנידון לענין לקנות לו תפילין יש לומר שזה אינו נכלל בחיוב לחנכו, דסו"ס אין זה מצוה המוטלת על האב, דבמצוה המוטלת על האדם חייב להוציא עליה ממון, וכן לדין חינוך על בניו בקטנותם חייב להוציא על זה ממון נמי כמצוה דיליה, דאיהו מחויב על קיום מצוות ידיהו, אבל בגדלותן שהוי רק חיוב להדריכם בדרך הישרה, אמאי יתחייב להוציא ממון על קיום המצוה ואם אין ממון לבן הרי הוא אנוס, וזהו שטוען הפמ"ג ע"ד הבעל העיטור דהוי האב ככל איש מישראל, [ועי' בהערה³].

תמצית הדברים:

א. יש לדון אי איכא דין חינוך על האב לחנך את בנו משיגדילו. ב. מדברי הפוסקים על ברכת 'ברוך שפטרני' משמע בפשיטות שליכא תו מצוות חינוך וכן מבואר מהגמ' בניזיר דף כ"ט ב'.

(המשך בעמוד 12)

כשנעשה גדול ואז ממילא פוקע חיוב של חינוך, אבל כגון בברכת המזון אם לא חל עליו חיוב באכילה זו מצד הזמן של גדלותו, ודאי י"ל דלא יפקע החיוב שכבר חל בקטנותו, וי"ל שזה נכלל בדברי הרא"ש בניזיר הנ"ל שכתב 'דכל מצוה שהוא מחויב בה אין אביו מחויב לחנכו בה', וא"כ כגון בגוונא דברכת המזון שלא נתחייב בגדלותו שפיר נשאר החיוב שחל בקטנותו, ולפי"ז אף בספירת העומר יש לדון כן. ועי' בס' אור לציון (ח"א סי' ל"ו) ובס' בר אלמוגים (סי' ס"ז) מש"כ בזה.

3. ואמנם יל"ע מדברי המשנ"ב בס"י רכ"ה שם (סק"ז) דכ' ז"ל, ודע דאע"פ ששוב אין עליו ענין חינוך מ"מ יש על האב מצות הוכחה כשרואה שאינו מתנהג כשורה, וכשאינו מוחה בידו נענש עליו דלא גרע משאר ישראל, וכידוע מה שאחז"ל כל מי שיש לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס בעון אנשי ביתו. וכל מי שיש לו למחות באנשי עירו ואינו מוחה וכו', עכ"ד. ומשמע מדבריו שנוקט שליכא שום חיוב על האב לחנך את בנו טפי משאר ישראל, ולנתבאר הרי מוכח בפשיטות בגמ' בקידושין הנ"ל שיש דין מיוחד כלפי בנו, ואמנם שמא זה בכלל דבריו שכתב 'כל מי שיש לו למחות באנשי ב"ב ולא מוחה' וכו', ועדיין צ"ע.

החילוק בלשון הרמב"ם, דלענין שעות כתב 'מחנכין אותו לשעות', ולענין מתענה ומשלים כתב 'כדי לחנכו במצוות', והרי אף לשעות היינו בשביל לחנכו למצוות.

וכתב לבאר ז"ל, בא הרמב"ם להודיענו דתרי חנוכי הוו, כדאמרינן בגמרא אמר רבה תרי חנוכי הוו חד לעיניו וחד להשלמה, וחנוך השעות אינו חובה מדרבנן, אלא חובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בניו ללכת בדרכי יושר כדכתיב חנוך לנער על פי דרכו וגו', וכדי להכניסם תחת כנפי השכינה וכו', עכ"ד.

וכיאר הדברים, דיש דין חינוך שמוטל על כל אחד מישראל שצריך לדאוג שיתגדל בנו בדרך הישרה במסילה העולה בית א-ל, וזה מבואר בקרא ד'חנוך לנער ע"פ דרכו' וגו', וזהו ענין חינוך באופן כללי; ועוד נאמר דין מצות חינוך, שחייבו חכמים את הקטנים במצוות כמו הגדולים כדי שיורגלו לקיים המצוות לכשיגדילו, ומוטל על האב לדאוג לקיום המצוות של הקטנים. וזהו ב' הענינים לענין צום יום הכיפורים, שמגיל י"א שכבר יכול הקטן להשלים תעניתו ויש לזה שם של תענית גמורה, הוי זה דין חינוך גמור כדי לחנכו במצוות, אבל כשאין יכול להשלים וליכא כאן קיום מצות עינוי ביוה"כ, אז הוי החינוך רק להרגילו בכללות בדרך התורה, וצריך האב משום זה לחנכו שיתענה לשעות אף שאין בזה קיום מצוה של תענית דיום הכיפורים.

איזה דין חינוך פוקע בגדלותו

ומעתה כשאנו דנים האם נוהגת מצות חינוך בבנו גדול, הנה במה שנוגע לעצם חיוב הבן במצוות ודאי מסתברא שכל שנעשה מחויב במצוות בעצמו, תו אין שייך זאת לאב כלל, ופקע הדין חינוך של האב ביחס לחיובי המצוות בפרטות, וזה מתבאר בדברי הגמ' בניזיר הנ"ל, שכל שנעשה מופלא הסמוך לאיש והרי הוא בעצמו בר נדרים ונזירות, תו אין אביו שייך במצות נזירות כלפיו, ורק מקודם שלא יכל להזיר את עצמו אז היה האב שייך בנזירות בנו, שמצד מצות חינוך על פרטי המצוות וחיובן יכול להזירו בניזיר.

ואמנם לענין הדין הב', שהוא הלכה כללית שצריך כל א' מישראל לדאוג שבנו ילך בדרך הישרה, בזה שפיר מובן שכל זמן שידו תקיפה על בנו יש לו לחנכו ולהדריכו בעבודת ה', [וכמו שלענין מצות ת"ת שהאב מחויב ללמד את בנו מבואר דאף בבנו גדול מחויב ללמדו (עי' בשו"ע הגר"ז הל' ת"ת פ"א), כך בהחיוב לחנכו בדרך הישר ליכא לזה גבול וחייב כל זמן שהוא תחת ידו. ויש להוסיף, שהרי אף בשאר ישראל אנו ערבים שיקיימו המצוות, ובבנו שלו נאמר דין מיוחד שמוטל על אביו טפי מאשר לכל ישראל¹].

ודן הו דברי הגמרא בקידושין הנ"ל, שמביאה הברייתא הקרא ד'חנוך לנער ע"פ דרכו' וגו', דזהו הלכה הב' שכתב רבינו מנוח [והביא להדיא פסוק זה וכנ"ל, וי"ל שזהו מקורו], שכל זמן שידו תקיפה צריך לחנך ולהוכיח את בנו לילך בדרך הישרה.

1. והנה מנ"ל באמת דהקרא ד'חנוך לנער' וגו' אויל על האב, וי"ל דסברא הוא דהקרא איירי במי שהנער נמצא תחת ידו והוא ניהו אביו, שכך הוא בטבע הבריאה שעשה ה' השי"ת שהאב ידו תקיפה על בנו, ואה"נ זה מוגבל עד גיל מסוים וע"ז סובבים דברי התנאים בברייתא בקידושין שם, עד איזה גיל נכלל בקרא ד'חנוך לנער' וכנ"ל.

2. בדברי רעק"א שדן בקטן שאכל בקטנותו והגדיל ועדיין הוא שבע מאכילתו האם יתחייב שוב מה"ת

הנה יש מקום להרחיב קצת בזה, דהנה הרעק"א בגליון השו"ע (סי' קפ"ו) דן בקטן שאכל בקטנותו קודם ששקעה חמה של ליל שנת י"ד, ושקעה החמה ונעשה גדול ועדיין הוא שבע מאכילתו שאכל בקטנותו, ודן שם האם מתחייב בברכת המזון דאורייתא מחמת השביעה גרידא או שלעולם בעיני נמי שתהיה אכילה בחיוב ע"ש, ואמנם מדבריו מבואר שלא העלה צד שאם לא בירך קודם השקיעה שלא יוכל לברך כלל אחר שנעשה גדול, ורק דן האם נתחייב שוב מהתורה ונפק"מ שאף בדרך יברך שוב. והנה אי אמרינן שליכא תו חיוב מצות חינוך משיגדיל איך יברך השתא בגדלותו, ולכאורה מוכח מהרעק"א שממשיך החיוב חינוך הגמור אף בגדלותו. אמנם י"ל שיש לחלק בין אם נתחייב עכשיו במצוות

הגאון רבי יהונתן פרלמן שליט"א

"אשרי משכיל אל דל"

הכבוד. "להודיע ביציאה לאן הולך" ובשובו "מה עשה" וכיו"ב בדברים קטנים", כנראה רצה החזון איש שהחתן לא יטפס על הרים גבוהים ומכובדים מדי בשיחתו עם הכלה בשנה הראשונה, אלא יעסוק גם בדברים פשוטים שבהליכות החיים. ועוד הוסיף החזון איש: שידבר ב"דברי חיזוק לשמח לב".

האם דברים אלו מתאימים רק לחתן בשנה הראשונה? הגאון האדיר רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל לימד ב"ועד לחתנים", שזו הנהגה לכל החיים (ספר "עמודיה שבעה" עמ' קלט):

"לדבר" ולשתף ממה שאירע עמו: במשך החיים קורה שרואים שאין לאשה מצב רוח, לכן מספרים לה ממה שעבר עליו: הלכתי לכולל חייתי בתחנה לאוטובוס, הראשון היה מלא והוא נסע, ממילא היה צריך לחכות עד שבא האוטובוס השני וגו', וכי יש לזה חשיבות אם הוא נסע בראשון או בשני? למאי נפק"מ. יתרה מכך אם נשאל אותה עוד חמש דקות יתכן שנראה שהיא לא זוכרת כלל אם הוא נסע באוטובוס הראשון או בשני, ולמה בשעת מעשה היא חייבת לדעת באיזה אוטובוס, למה זה כל כך חשוב אצלה?

הפשט בזה: שאכן אצלה אין הבדל באיזה אוטובוס הוא נסע, ההבדל רק אם הוא מדבר איתה, אם הוא משתף אותה, אם הוא חושב עליה, אם היא חלק מכל ה'הלוך ילך' שלו, אם היא שותפה בכל מה שעבר עליו היום.

ע"י הדיבור שלו עימה היא רואה שהיא 'מאן דאמר' (חשובה אצל בעלה) זה לא שהיא צריכה רק להכין אוכל ולנקות את הבית ובוזה נגמר התפקיד שלה. היא לא שפחה. לשפחה אף אחד לא מספר מה עבר עליו בנסיעה באוטובוס בדרך לכולל".

"במקרה" שהיא שתקנית ולא מדברת, חשוב שהוא ירבה יותר בדיבור, שלא יהיה ח"ו בית של קדרות וחושך. במקרה כזה שכן ירבה יותר בדיבור, אבל גם אז שלא יהיה זה בשביל עצמו". (שם עמ' קלח).

ואיך היא השיחה במשפחות של גדולי תורה? בזה זיכנו הגר"א גניחובסקי (שם עמ' קמ"ו) בספור על הגאון האור לציון זצ"ל: "היה לי פעם ענין שהייתי צריך לקחת עצה מהגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, אני בא בצהרים ועומד בכניסה והנה אני שומע אותו מדבר עם הרבנית מאחורי הדלת, אני אומר לעצמי הנה זו הזדמנות טובה לשמוע איך מדברים לרבנית.

אני שומע איך שהוא מספר לה מה היה לו היום בישיבה, בחור פלוני שאל כזו שאלה טובה, ממש מוצלח, וממשיך לשתף אותה שכך היה וכך היה. אני אמנם לא רואה אותם אך אני שומע כמה היא מתמוגגת מרוב נחת שמספר לה, כך התמסכה כל השיחה הזאת במשך דקות ארוכות, הוא סיפר מה היה כאן ומה היה שם והיא מלאה נחת שמספר ומשתף אותה, ומגיבה כן אני מכירה את הבחור וכו' ממש "א מחייה" (באידיש: תענוג ומלא חיים). הם גמרו לדבר, חכיתי קצת ודפקתי בדלת אמרתי לו את הענין שהגעתי והשיב לי בסבר פנים יפות ובקצרה.

מה הפשט בספור זה? הוא ודאי ידע מה שאמרו חז"ל אל תרבה שיחה עם האשה ואיך הוא מדבר איתה עוד ועוד,

כבואנו לשכלל ולהתעמק בסוגיית "בין אדם לחבירו" ו"בתוכי משפחתנו המאושרת" נתענג על יהלום מבהיק, שיסד רבי עקיבא איגר על הגמרא בברכות (ו): (בחלק מהמהדורות) וז"ל: "אמר ר' חלבו אמר ר"ה "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות וכו' עיי"ש. ואמר רע"א: "טוב לאיש שיחזיק בה. והמג"א בחשבו בסימן קנ"ו הרבה ענינים שצריך האדם לדקדק. גם בענין זה לשמח חתן וכלה קחשיב (מנה).

"וצריכים לדקדק בזה כל אחד כפי דרגתו: לבן תורה לשמחו בדברי תורה, כי הוא עיקר שמחה, ולאיש פשוט בשיחה בדברי אגדה, וליותר פשוט בשיחה נאה ומילתא דבדיחותא במילי דעלמא (בדיבורי שמחה בעניני העולם), וצריך דקדוק גדול בזה שלא יהא שום נגיעה ח"ו בהוללות, ולהיות ערום בענייני ק-ל, ושיהא על פי דרכי המוסר ללמוד מה משיחות חולין שמדבר להחתן, בנוגע להנהגה בדרך התורה והמסורה". עכ"ל רע"א.

החידוש הראשון שלימדנו רע"א הוא: זה פשוט שצריך לרקוד ולשיר בשמחת חתן וכלה, אלא שיש גם ענין חשוב **"לדבר עם החתן"**, ולכאורה היה מקום להבין שהמשמח חתן ידבר דברי תורה כפי מעלתו של הרב הדורש ואת הדרשות יחתום בברכה לבנין הבית בהצלחה ובמזל טוב - וזהו. לפיכך מחדש רע"א, שהרב המשמח ימסור את דבריו לפי מעלת החתן השומע וישקיע בזה מחשבה עמוקה.

באמת זו הערה כללית לכל רב ודרשן ולכל מגיד שיעור: למסור את התורה בעיקרה לפי "כח הקיבול של השומע" ולא לפי כפי גבהות התורה של הרב המגיד!

לאור החידוש הנ"ל מגיע החידוש השני: כל אדם שמח בענין המתאים לדרגתו שלו, על כן לחתן בן תורה ישמיע "דברי תורה". ולאיש פשוט - דברי אגדה. ו"ליותר פשוט" שיחת חולין - דברי בדיחותא בעניני העולם הכללי ובתנאי שמתוך הדברים יקנה החתן דברי מוסר בנוגע להנהגתו בדרכי התורה והמסורה. ועוד תנאי חשוב בזה: שלא יסו הדברים לנגיעה קטנה בהוללות. ואין ספק שהתלמיד חכם צריך להשקיע כוחות והכנה לנהל שיחת חולין לחתן.

ומעשה היה בת"ח גדול שתקפתו המחלה ונפל לעצבות, ואז בא קרוב שלו בתחפושת של חיה מצחיקה ונעמד לפניו והצליח להפיק מהחולה קולות שחוק ושמחה! וזהו "אשרי משכיל אל דל".

וכבר הבאנו את המעשה הנפלא בגדול הדור רבי אלעזר משה מפנינסק שאיוה להשתתף בחתונה של רע"א. וכשלא הוזמן ביקש להיות "בדחן" בחתונה ולזה הסכים רע"א. ומה היו המילי דבדיחותא שלו? - הוא עמד ושזר את כל פיסקי הרא"ש שבש"ס בחרוים. ועל זה אמר רע"א: "הבדחנים שאצלכם הם הגאונים שלנו!"

כדומה הבאנו כבר את הוראת החזון איש לחתן בשנת הנישואין הראשונה ובין שאר ההנהגות כתב החזון איש: "ובדיחות וקלות (לכלה) יותר אהוב מ"כובד ראש וחרדת

זכינו מדברי רבותינו והנהגותיהם למעשה, - הדרכה איך להתנהג עם הסובבים אותנו לאורך כל החיים בהשקעה ובשום שכל!

לפני כן אל נשכח 'להתאמן' 'על עצמנו' ולשמה בודאי את 'הבן תורה' שבתוכנו ואת 'איש האגדה' שבתוכנו וגם את 'האיש הפשוט' שבנו במחשבה תחילה ובנועם המעשים!
 "שנהיה ערים ושמחים בעבודת השם" (שעורי דעת)

התשובה לכך: קודם כל בזמן שהוא דיבר עימה הוא חשב בלימוד, הלשון מדבר ובזמן זה חושבים בלימוד, זה לא היה דיבורים כאלו עמוקים שמפריעים ללמוד. חוץ מזה הוא נתן לה בזה נחת רוח, הוא הרי היה בן אדם עמוס בעבודת הקודש ורבים משחרים לפתחו, ובדיבורים אלו עשה לה נחת רוח.
הוא לא היה 'דברן' והראיה שאיתי הוא דיבר שתי דקות בלבד".

בענין מצות חינוך בבנו הגדול המשך מעמוד 10

לילך בדרך הישר, וזה נלמד מן הקרא 'חנוך לנער ע"פ דרכו' וגו'.
 ה. י"ל שזהו החילוק לענין חינוך בנו גדול, שמה שנוגע לחיובי המצוות כיון שנעשה הבן עצמו מחויב נפטר האב מחיוב זה, אבל מה דשייך לענין להנהיגו בדרך הישר חייב בזה האב כל זמן שידו תקיפה על בנו.

ג. לאידך גיסא מהגמ' בקידושין ל' א' מבואר דצריך לחנך את בנו אף משיגדיל.
ד. מדברי רבינו מנוח מבואר דאיכא ב' עניני חינוך, א'. שחייבו חכמים את האב שמחויב לדאוג על מצוות הבן בפרטות בכל מצוה ומצוה. ב'. חיוב כללי שצריך להרגיל את בניו

באחד באדר משמיעין על השקלים

בעמדנו בפתחו של חודש אדר, זו ההזדמנות להודות לכל אלו שתומכים ומסייעים בעין יפה ובנפש הפיצה בעול ההוצאות המרובות, ולכל העוזרים והמסייעים בכל ענייני הוצאת הגליון למען יצא מתחת ידינו דבר נאה ומתוקן.
 איש איש בשמו הטוב יכודך ממקור הטוב
"ברוך אשר יקיים את דברי התורה הזאת"

ובעת זו נבקש להזכיר לכל אלו שנדבחה רוחם אותם להיות ממזכרי הרבים לכבוד התורה ולומדיה, ונטלו על עצמם בל"ג לשאת יחדיו בעול הכספי ולהיות שותפים בהוצאות הגליון המרובות, ישנם התחייבויות רבות שעדיין לא שולמו, יתכן ובמרוצת הזמן נשכח הדבר מלב, איננו יכולים להזכיר לכאור"א. ואין מזודין אלא למזודין. ובתפילה שלא תצא תקלה ח"ו תחת ידינו.

זכות הרבים תעמוד לכל השותפים להתברך בכל מילי דמיטב בר"ג אמן.
 בכרכת התורה
 המערכת

א-ל נא רפא נא לה

הציבור נקרא להמשיך והעתידי בתפילה ובתחנונים לרפואתה השלימה והמהירה של הרבנית מרת **תרצה בת קריינדל** תליט"א אשת חבר למורנו הר"י טשזנר שליט"א הזקוקה לרחמי שמים מרובים בתושחי וזן א-ל כביר לא ימאס תפילת רבים

גליון חג הפורים יוקדש אי"ה לזכרם ולעילוי נשמתם הטהורה של שני עמודי עולם שרי התורה והיראה **מרן רבנו חיים קניבסקי זיע"א** ומרנא רבנו חיים הכהן קמיל זיע"א **היה שותף בזכות גדולה זו**

מזלא טבא וגדיא יאה

נשגר קמיה מוריננו ורבינו מורה דרכנו ומיישר אורחותינו על מי מנוחות מנהלנו בינה ודעת מאלפנו

ליבם של שבורים ונדכאים לתפילותיו אשר שחקים מרקיעים הפרט והכלל מצפים להמצאי ישועות ונחמות ממרומים

רבינו הגה"צ **רבי מרדכי ליבר הלוי כהן שליט"א**

בנשואי בנו החתן המופלא כלי תפארה מופלג בתורה וביראת שמים טהורה מוכתר בכל מידה טובה וישרה **הרב אליהו שליט"א** עב"ג

הכלה המהוללה למשפחת ציטרין תחי

יהא רעוא קדם שוכן מרומים, שיעלה הזיווג יפה, לתפארת הבתים המפוארים. ויזכו הרב והרבנית לאורך ימים טובים, לרעות נחת מהילדים והצאצאים. עדי נושע במהרה תשועת עולמים.

כעתירת מתפללי ולומדי בהכנ"ס "שערי תפילה"

החובים הרבים פליקסוס 2 מחלת שמסמן